

УДК УДК 94 (477)

DOI: 10.33099/2707-1383-2019-34-4-5-14

Сегеда С.П., доктор історичних наук,
доцент, начальник науково–дослідного
центру воєнної історії Національного
університету оборони України (м. Київ)
ORCID: 000–0002–7763–1324

Покотило О.І., кандидат історичних наук,
провідний науковий співробітник науково–
дослідного центру воєнної історії
Національного університету оборони
України (м. Київ)
ORCID: 000–0002–1136–5123

СТВОРЕННЯ СПІЛЬНОГО ЦЕНТРУ З КОНТРОЛЮ ТА КООРДИНАЦІЇ ПИТАНЬ ПРИПИНЕННЯ ВОГНЮ ТА СТАБІЛІЗАЦІЇ ЛІНІЇ РОЗМЕЖУВАННЯ СТОРІН ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ МІНСЬКИХ ДОМОВЛЕНОСТЕЙ

Розкрито засади створення і функціонування Спільного центру і його роль у дотриманні Мінських угод, які діють в особливих районах Донецької і Луганської областей.

Ключові слова: збройна агресія, гібридна війна, Мінські угоди, порушення тиші, Спільний центр, СЦКК, ОБСЄ, СММ.

У науковій літературі створення і діяльність Спільного центру з контролю і координації (СЦКК) питань припинення вогню і уточнення розмежувальної лінії не описана і не проаналізована. Цей орган був створений за рішенням трьохсторонньої контактної групи з метою припинення вогню, дотримання режиму безпеки в зоні конфлікту, недопущення поновлення бойових дій. Уздовж лінії зіткнення розміщено пункти управління і спостережні групи, які створені у складі СЦКК для термінового вирішення завдань, покладених на Спільний центр. Інформація про порушення режиму тиші, інші порушення як із боку російських окупаційних військ та під-

тримуваних ними незаконних збройних формувань, так і про порушення з боку української сторони, надходить до Спеціальної моніторингової місії Організації з безпеки і співробітництва в Європі (СММ ОБСЄ), яка в свою чергу перевіряє надану їй інформацію, уточнює її, а звіти про виконану роботу розміщує на своїй електронній сторінці трьома мовами англійською, українською, російською. Таким чином інформація доводиться до громадськості не тільки нашої держави, але й усього світу.

Шість років тому, 5 вересня 2014 року, у Мінську було підписано Мирний план для забезпечення моніторингу і верифікації з боку Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) режиму незастосування зброї, тобто Мінські угоди. Тоді ж у м. Соледарі Донецької області було створено Спільний центр з контролю та координації питань припинення вогню і стабілізації лінії розмежування сторін [3].

За результатами Мінської зустрічі представниками ОБСЄ, України та РФ підписано протокол (опублікований на сайті ОБСЄ 7 вересня 2014 року), який передбачає негайне двостороннє припинення застосування зброї; моніторинг і верифікацію з боку ОБСЄ, забезпечення постійного моніторингу на російсько-українському державному

кордоні та верифікацію з боку ОБСЄ зі створенням зони безпеки в прикордонних районах України та Російської Федерації; негайне звільнення всіх заручників і незаконно утримуваних осіб; ухвалення закону про недопущення переслідування і покарання осіб у зв'язку з подіями, які відбулися в окремих районах Донецької та Луганської областей України; продовження інклюзивного загальнонаціонального діалогу; вжиття заходів для поліпшення гуманітарної ситуації на Донбасі; виведення незаконних збройних формувань, військової техніки, а також бойовиків і найманців з території України; ухвалення програми економічного відродження Донбасу і відновлення життєдіяльності регіону; надання гарантії особистої безпеки для учасників консультацій.

В розробці та підписанні мирної угоди брали участь представник ОБСЄ Посол Гайді Тальявіні, другий Президент України Леонід Кучма, Посол Росії в Україні Михайло Зурабов, представники окремих районів Донецької та Луганської областей. За протоколом перемир'я розпочалося 5 вересня 2014 року о 18.00.

У ніч на 20 вересня 2014 року робота контактної групи у Мінську була продовжена, тоді ж було ухвалено Меморандум щодо імплементації домовленостей про припинен-

ня застосування зброї. Меморандум передбачав: відведення важкого озброєння (калібром понад 100 мм) на 15 км від лінії зіткнення сторін, яка склалася на дату підписання Меморандуму та формування у такий спосіб зони безпеки; заборону на польоти бойової авіації і безпілотних літальних апаратів; заборону на встановлення мінно-вибухових загороджень у зоні безпеки, що створюється; загальне припинення застосування зброї; зупинку підрозділів і військових формувань сторін на лінії зіткнення станом на 19 вересня 2014 року; заборону на застосування всіх видів зброї і ведення наступальних дій; протягом доби з моменту прийняття зазначеного Меморандуму відведення засобів ураження калібром понад 100 мм від лінії зіткнення на відстані не менше 15 кілометрів з кожної сторони, в тому числі з населених пунктів, що дозволить створити зону припинення застосування зброї не менше 30 кілометрів завширшки (зону безпеки). При цьому відвести на лінії зіткнення сторін артилерійські системи калібру понад 100 мм на відстань їхньої максимальної дальності стрільби, зокрема:

- 100 мм гармати МТ-12 – 9 км;
- 120 мм міномети – 8 км;
- 122 мм гаубиці Д-30 (2С1 “Гвоздика”) – 16 км;

152 мм 2С5 “Гіацинт-С” (2С3 “Акація”, 2С19 “Мста-С”, 2А65 “Мста-Б”) – 33 км,

РСЗВ 9К51 “Град” – 21 км,

9К57 “Ураган” – 36 км,

9К58 “Смерч” – 70 км,

РСЗВ “Торнадо-Г” – 40 км,

РСЗВ “Торнадо” – 70 км,

РСЗВ “Торнадо-С” – 120 км;

тактичні ракетні комплекси – 120 км.

У Меморандумі записана заборона: на розміщення важких озброєнь і важкої техніки в районі, обмеженому певними населеними пунктами; на установку нових мінно-вибухових інженерних загороджень у межі зони безпеки, зобов'язання на зняття раніше встановлених мінно-вибухових загороджень в зоні безпеки; на польоти авіації та іноземних літальних апаратів, крім апаратів ОБСЄ, над зоною безпеки. Також було передбачено протягом доби з моменту прийняття даного Меморандуму розгортання спеціальної моніторингової місії ОБСЄ (у складі групи спостерігачів організації) у зоні припинення застосування зброї, виведення всіх іноземних найманців із зони конфлікту як з одного, так і з другого боку. Сторони також вирішили продовжити обмін військовополоненими. А статус територій, захоплених бойовиками, на переговорах у Мінську не обговорювався.

Розпочав свою діяльність Спільний центр з контролю та координації питань припинення вогню і стабілізації лінії розмежування сторін 26 вересня 2014 року. При відборі кандидатів для комплектуванні СЦКК з українського боку особлива увага зверталася на стан здоров'я, фізичну підготовку, психологічну стійкість, здатність виконувати обов'язки в складних умовах на спостережних постах, безпосередньо біля лінії зіткнення, а також на відповідний рівень загальновійськової підготовки.

До складу СЦКК увійшли представники Збройних Сил України, моніторингова група ОБСЄ та 75 військовослужбовців збройних сил Російської Федерації. Головна мета Спільного центру – реалізація заходів, спрямованих на встановлення режиму повного припинення вогню (режиму “Тиші”) [7].

У складі СЦКК створено пункти управління і спостережні групи для термінового вирішення завдань, покладених на СЦКК, з метою припинення вогню, дотримання режиму безпеки в зоні конфлікту, недопущення поновлення бойових дій. “На території України функціонують 9 спостережних груп, які розгортають 21 спостережний пост і 5 мобільних груп. Крім того, на території окремих районів Донецької та Луганської областей

у складі двох координаційних груп російської сторони СЦКК несуть службу 9 офіцерів ЗС України. Крім того, до складу СЦКК входять 75 військовослужбовців ЗС РФ, частина з яких виконує обов'язки на спостережних постах на території України й території окремих районів Донецької та Луганської областей” [6, с. 80].

Але з 19 грудня 2017 року Російською Федерацією в односторонньому порядку було виведено її представників із СЦКК. Росія прокоментувала це неможливістю офіцерів в повній мірі виконувати свої посадові обов'язки через перешкоджання їх діяльності та через напружену морально–психологічну обстановку. Крім того, причиною виходу російських військовослужбовців із СЦКК став запланований Україною з 1 січня 2018 року новий порядок перетину кордону і перебування громадян Росії на території нашої держави. У відповідності з цим законом офіцери повинні були завчасно повідомити свої персональні дані українській владі. Тому було прийнято рішення, що російські офіцери із СЦКК припиняють свою роботу і повертаються в РФ [4]. Такий вчинок РФ громадськість Сполучених Штатів Америки, Німеччини, Великобританії та інших європейських країн сприйняла негативно [5].

У Міністерстві закордонних справ України вихід РФ зі Спільного центру з контролю та координації питань припинення вогню і стабілізації лінії розмежування сторін назвали провокацією, яка підриває Мінські домовленості, і пояснили таке рішення РФ її бажанням, як сторони конфлікту, зняти з себе будь-яку відповідальність за наслідки збройної агресії проти нашої держави [2].

Україна постійно наголошувала на поверненні представників збройних сил Російської Федерації до Спільного центру [8]. І Європейський Союз також закликав і закликає РФ повернутися до роботи в рамках Спільного центру з контролю і координації з питань припинення вогню і стабілізації лінії розмежування сторін на Донбасі. Адже СЦКК відіграє важливу роль у негайному вирішенні проблем, які виникали перед патрулями спеціальної моніторингової місії [2]. Але Росія ігнорує заклики світової спільноти і висуває свої вимоги: затвердження нового статусу російських військових, гарантій безпеки тощо. Хоча всі витрати на утримання російської частини СЦКК, гарантування їх безпеки взяла на себе Україна. [5]

Хоча з грудня 2017 року представників СЦКК на непідконтрольній Україні території немає, однак Спеціальна мо-

ніторингова місія ОБСЄ зафіксувала на ділянках розведення сил на Донбасі бойовиків з нарукавними пов'язками з написом "СЦКК". Постійний представник України при міжнародних організаціях у Відні на засіданні Постійної ради ОБСЄ виступив із заявою, в якій було зазначено, що поява чоловіків у військовій формі з пов'язками з написами "СЦКК", зафіксована місією ОБСЄ на непідконтрольній уряду території біля Станиці Луганської, є грубою спробою легітимізувати російську військову присутність у зоні розмежування. РФ безпідставно вивела своїх офіцерів з цієї структури – і зараз ніхто не має права замінювати їх представниками незаконних збройних формувань [1].

6 червня 2014 року, у французькому містечку Бенувіль (Нормандія), з нагоди відзначення 70-річчя операції "Оверлорд" – висадки союзних військ і відкриття другого фронту у час Другої світової війни, зустрілися президенти України, Німеччини, Франції, Росії, щоб вирішити завершення збройного конфлікту на сході України. Ця зустріч отримала назву «нормандський формат». На той час Україну представляв Президент Петро Порошенко, Німеччину – Федеральний канцлер Ангела Меркель, Францію – президент Франсуа Олланд, Росію – президент Володимир Путін. Друга зустріч в такому ж фор-

маті відбулася 16–17 жовтня 2014 року в місті Мілані (Італія). Обидві зустрічі не завершилися досягненням суттєвих домовленостей, так як Російська Федерація продемонструвала свою неготовність до компромісу.

Третя зустріч відбулася 11–12 лютого 2015 року в Мінську (Білорусь). У результаті переговорів було прийнято декларацію з 13 пунктів на підтримку комплексу заходів з виконання Мінських угод. Цей комплекс включає “негайне та всеосяжне припинення вогню в окремих районах Донецької та Луганської областей України і його суворе виконання” з 00:00 15 лютого 2015 року за київським часом, відведення важких озброєнь обома сторонами на рівні відстані з метою створення зони безпеки, а також моніторинг та верифікацію ОБСЄ режиму припинення вогню та відведення важкого озброєння і застосуванням всіх необхідних технічних систем, включаючи супутники, безпілотні літальні апарати та радіолокаційні системи. Підписанням узгодженої лідерами держав угоди опікувалася Контактна група: вже 12 лютого 2015 року до Мінська прибули керівники ОРДЛО, які разом з представниками Росії, України і ОБСЄ підписали нову угоду.

Однак Мінські угоди з боку ОРДЛО і російських окупаційних військ не виконувалися, хоча лінія зіткнення від-

носно стабілізувалася. Обстріли продовжувалися. Тому після трирічної перерви 9 грудня 2019 року в Парижі пройшла зустріч за участі представників України, Франції, Німеччини та РФ. Її метою стало затвердження нової послідовності введення в дію Мінських угод та обговорення формули Штайнмаєра. Також “нормандська четвірка”, домовилася розширити мандат спостережної місії ОБСЄ – спостерігати за обстрілами не тільки у світлий час доби, але і вночі, бо представники так званих “ДНР/ЛНР”, як правило, починають обстріли українських позицій у темний час доби.

Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні (СММ ОБСЄ) почала свою роботу 21 березня 2014 року на підставі запиту уряду України до ОБСЄ і рішення всіх 57 країн-учасниць ОБСЄ. Основними завдання СММ ОБСЄ є неупереджене та об’єктивне спостереження і звіти про ситуацію в Україні, а також сприяння діалогу між усіма сторонами конфлікту. СММ ОБСЄ це неозброєна цивільна місія. На даний час вона складається з близько 500 спостерігачів з більш ніж 40 країн-учасниць ОБСЄ. У Місії працюють співробітники з України, які виконують обов’язки перекладачів, радників та адміністративного персоналу.

Мандат Місії час від часу продовжується відповідно до звернення уряду України до Постійної Ради ОБСЄ і за її рішенням. Мандат СММ ОБСЄ поширюється на всю територію України, включаючи Автономну Республіку Крим та м. Севастополь, і передбачає збільшення спостерігачів до 1000 осіб.

Спостерігачі СММ ОБСЄ спілкуються з різними соціальними, етнічними, релігійними групами, громадськими організаціями, з представниками влади всіх рівнів, місцевими громадами і органами місцевого самоврядування. Головне представництво Місії знаходиться у Києві.

Групи спостерігачів працюють у десяти найбільших містах України: Дніпрі, Донецьку, Івано-Франківську, Києві, Луганську, Львові, Одесі, Харкові, Херсоні, Чернівцях. У Донецькій і Луганській областях працює 350 спостерігачів.

Отже, орган СЦКК відіграє важливу роль, так як дає можливість відстежувати кількість обстрілів, випадки застосування заборонених Мінськими домовленостями видів зброї, пошкодження інфраструктури, житлового фонду. А також фіксує втрати серед військових і цивільного населення. Завдяки роботі СЦКК вдавалося налагодити діалог у випадках тимчасового припинення вогню для ремонту

важливих об'єктів інфраструктури, що забезпечує життєдіяльність населених пунктів (об'єктів водопостачання, теплопостачання, електроліній та електростанцій тощо) як на підконтрольних Україні, так і на непідконтрольних територіях. СЦКК спільно з ОБСЄ налагоджує ведення діалогу між конфліктуючими сторонами. Однак через ігнорування рішень міжнародних зустрічей, небажання РФ іти на компроміси, відверте перешкоджання діяльності СЦКК з боку незаконних збройних угруповань, окупаційних військ, повноцінна робота органу неможлива.

СЦКК здійснює діяльність тільки на підконтрольній Україні території, в окупованих районах діяльність СММ ОБСЄ зазнає протидії. Повернення російських військових до Спільного центру контролю і координації може сприяти підвищенню ефективності роботи СЦКК на окупованих територіях.

Представники незаконних збройних формувань на непідконтрольних Україні територіях, які безпідставно і за власним рішенням перебрали на себе повноваження СЦКК, не мають таких повноважень. Це водночас є грубою спробою легітимізації як незаконних псевдодержавних утворень, так і російської військової присутності на території України.

Список використаних джерел і літератури

1. Бойовики наносять напис “СЦКК” вже й на транспорт – ОБСЄ.– Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/2748873-bojoviki-nanosat-napis-sckk-vze-j-na-transport-obse.html>.
2. Евросоюз призвал Россию вернуться в СЦКК. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ru/rubric-ato/2659979-evrosouz-prizval-rossiu-vernutsa-v-sckk.html>.
3. Розпорядження Президента України від 9 вересня 2014 року № 1007/2014–рп.
4. Российские представители в СЦКК в Донбассе покинут Украину 19 декабря. – Режим доступу: <https://www.interfax.ru/world/592288>.
5. Россия выдвинула условия возвращения своих офицеров в СЦКК. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2017/12/20/7166206/>.
6. Створення і діяльність Спільного центру з контролю та координації питань припинення вогню і стабілізації лінії розмежування сторін як реалізація Мінських домовленостей / Біла книга АТО на Сході України (201–2016) / [під заг. ред. І. Руснака] – К.: Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, 2017. – 162 с.
7. Тимчасова методична інструкція щодо підготовки особового складу перед відбуттям до групи української сторони Спільного центру з контролю та координації питань припинення вогню та стабілізації лінії розмежування сторін від 30 червня 2016 року.
8. Украинская сторона на переговорах в Минске по Донбассу подняла вопрос о возвращении России в Совместный центр по контролю и координации вопросов прекращения огня. – Режим доступу: <https://nv.ua/ukraine/politics/voyna-na-donbasse-v-tkg-prizvali-rossiyu-vernutsya-v-sckk-50040964.html>.

References

1. Boiovyky nanosiat napys SCKK vzhe y na transport – OBSIE.– Rezhym dostupu <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/2748873-bojoviki-nanosat-napis-sckk-vze-j-na-transport-obse.html>
2. Evrosoyuz prizval Rossiya vernut'sya v SCKK rezhim dostupu: <https://www.ukrinform.ru/rubric-ato/2659979-evrosouz-prizval-rossiu-vernutsa-v-sckk.html>
3. Rozporiadzhennia Prezydenta Ukrainy vid 9 veresnia 2014 roku № 1007/2014–rp.
4. Rossijskie predstaviteli v SCKK v Donbasse pokinut Ukrainu 19 dekabrya – rezhim dostupu <https://www.interfax.ru/world/592288>

5. Rossiya vydvynula usloviya vozvrashcheniya svoih oficerov v SCKK rezhim dostupu. <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2017/12/20/7166206/>.

6. Stvorennia i diialnist Spilnogo tsentru z kontroliu ta koordynatsii pytan pryypynennia vohniu i stabilizatsii linii rozmezhuvannia storin yak realizatsiia Minskykh domovlenosti Bila knyha ATO na Skhodi Ukrainy (201–2016) / [pid zah. red. I. Rusnaka] – K.: Natsionalnyi universytet oborony Ukrainy imeni Ivana Chernk-hovskoho , 2017. – 162 s. S. 80].

7. Tymchasova metodychna instruktsiia shchodo pidhotovky osobovoho skladu pered vidbuttiem do hrupy ukrainskoi storony Spilnogo tsentru z kontroliu ta koordynatsii pytan pryypynennia vohniu ta stabilizatsii linii rozmezhuvannia storin

8. Ukrainskaya storona na peregovorah v Minske po Donbassu podnyala vopros o vozvrashchenii Rossii v Sovmestnyj centr po kontrolyu i koordinacii voprosov prekrashchenii ognia. Rezhim dostupu <https://nv.ua/ukraine/politics/voyna-na-donbasse-v-tkg-prizvali-rossiyu-vernutsya-v-sckk-50040964.html>

*Sheheda S. P., Doctor of Historical Sciences,
Associate Professor, Chief of the Research Center
for Military History National Defense University
of Ukraine (Kyiv)*

ORCID: 000–0002–7763–1324

*Pokotylo O.I., Doctor of philosophy in the sphere
of Historical Sciences, Leading Researcher of the
Research Center for Military History National
Defense University of Ukraine (Kyiv)*

ORCID: 000–0002–1136–5123

**ESTABLISHMENT OF A JOINT CENTER FOR CONTROL
AND COORDINATION OF CEASEFIRE TOGETHER WITH THE
STABILIZATION OF SEPARATION LINES AS A TOOL FOR
IMPLEMENTATION OF THE MINSK AGREEMENTS**

The establishment and activities of the Joint Center for Control and Coordination (JCCC) for ceasefire and adjustment of the separation line have not been described and analyzed in the scientific literature. This body was created

according to the decision of the tripartite contact group with the purpose of ceasefire, adherence to the security regime in the conflict zone, preventing the resumption of combats.

There are control points and monitoring groups within the JCCC along the collision line for urgent resolution of the tasks assigned to the Joint Center

Information on ceasefire violations and other breaches from the side of the Russian occupation forces and supported by them illegal armed groups, as well as violations from the Ukrainian side, reaches the Special Monitoring Mission of the Organization for Security and Cooperation in Europe (SMM of the OSCE). This body verifies provided information and publishes reports on the performed work on its web-site in English, Ukrainian and Russian. In this way, the information is communicated to the public not only of our country, but to the whole World.

The unilateral withdrawal of the Russian Federation from the JCCC was perceived negatively in the World. Ukraine and the European Union call the Russian Federation to return its military personnel to work within this format. The representatives of illegal armed groups in the occupied territories, who unjustifiably and by their own decision assumed the powers of the JCCC, do not have such powers. At the same time this is a gross attempt to legitimize both illegal pseudo-state entities and the Russian military presence in the territory of Ukraine. At the same time, the JCCC operates only in Ukraine-controlled territory, in non-controlled areas activities of the SMM of OSCE face counteracting.